

PARA CEZALARINDA 5435 SAYILI KANUN İLE YAPILAN ESASLI DEĞİŞİKLİKLER

Ord. Prof. Dr. Tahir Taner

İşlenmiş olan bir suçtan dolayı, kanun hükümlerine göre tayin olunacak paranın Devlet hazinesine ödenmesi mecburiyetinden ibaret bulunan para cezalarına ait hükümlerde 10.6.949 tarihli ve 5435 sayılı kanun çok ehemmiyetli değişiklikler yapmıştır.

Kanunun Tasarısı hakkında Hükümetçe hazırlanan gerekçeden ve Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonunca kaleme alınan Rapordan anlaşıldığına göre sözü geçen *değişikliklerin asıl saiki*, hususiyle İkinci Dünya Harbi üzerine husule gelen iktisadi durum ve buhranlar dolayısıyla *para kıymetinin düşmüş bulunması* ve bunun neticesi olarak kanunlarda yazılı *para cezalarının* kâfi bir müeyyide olmak vasfını kaybetmesi sebebiyle bunları *tesirli olabilecek miktarlara çıkarmak lüzumunun duyulmasıdır*.

Bahsolunan «tesir» bakımından para cezasına karşı ötedenberi serdedilen ve bunun cezalar arasından çıkarılmasını istihdaf eden itirazların başlıcasını, bu vesile ile, kısaca hatırlatalım: Malî vaziyetleri aynı olmayan muhtelif şahıslar üzerinde bu cezanın tesiri bir olmadığı ve çünkü hal ve vakti yerinde, zengin bir şahıs üzerinde hiç bir tesiri olmamasına mukabil, servet sahibi bulunmayan, geçimini günü gününe temine mecbur olan kimse hakkında bu cezanın çok derin ve ağır olduğu ve bu suretle para cezasının «*cezaların müsaviliği*» prensibine aykırı bulunduğu ileri sürülmüştür.

Diğer cezaların ve meselâ hürriyeti bağlayıcı olanların muhtelif şahıslar üzerindeki tesirlerinde de tam bir müsavilik temini mümkün olmadığı ve sözü geçen prensipin «*hukukî müsavat*» a matuf bulunduğu anlatılmak suretiyle cevaplandırılabilmeyle beraber, itiraz oldukça kuvvetlidir. Bu sebeple tatbikatta bâriz ve açık müsavatsızlıkları mümkün olduğu kadar bertaraf etmek için, bazı yeni kanunların yaptığı gibi, bir takım tedbirlere başvurulmuştur. Meselâ 1930 İtalya Ceza Kanunu, suçlunun malî vaziyeti dolayısıyla kanunda yazılı para cezasının tesirsiz olacağı farzedilirse, hâkimin bu cezayı üç misline çıkarabilmesini kabul etmiştir (m. 24, f. 3).

1937 İsviçre Federal Ceza Kanunu mahkûmun hal ve vaziyetine, irat ve sermayesi ile aile mükellefiyetlerine, meslekî kazancına ve diğer bir takım unsurlara göre ceza miktarını tesbit hususunda hâkime çok geniş bir takdir salâhiyeti tanımıştır (m. 48, Na 2).

İsviçre Ceza Kanununun bu mevzuda çok dikkate değer bir hususiyeti daha vardır: kanun —hilâfına ayrıca sarahat bulunan çok mahdut suçlar hariç olmak üzere— hususî kısmında, hapsi müstelzim cürümler için yaptığı gibi, para cezasını müstelzim suçlar için miktarlar tâyin etmemiş ve umumî bir hükmü ifade eden 48 inci maddede yirmi bin frank olarak gösterdiği yukarı had geçilmemek şartıyla, hâkimin failin durumuna ve fiiline göre cezayı tertip etmesini tasrih eylemiştir. Bu hükmü ile İsviçre Kanunu, şahsa göre değişecek tesirini de gözönünde bulundurmak suretiyle para cezasının tatbikatında müsavatsızlığı mümkün olduğu kadar izale etmek ve son cereyanlara uyararak bu *cezayı şahsileştirmek* istemiştir.

İsveç Ceza Kanununun ön-tasarısını hazırlamakla vazifelendirilmiş olan İsveç cezacılarından *Thyrén*'in bu mevzuda orijinal bir buluşu vardır. Buna göre hâkim, suçlunun mameleki, safi geliri, iâşe mükellefiyetleri gibi muhtelif hususları nazara almak suretiyle bir *para cezası ünitesi* tesbit edecektir. «*Gün — para cezası, jour amende*» adını verdiği bu *ünite*, suçun ağırlığına göre, birden iki yüze kadar bir rakamla zarbedilecek ve böylece suçluya hükmolunması gereken para cezasının miktarı tayin olunacaktır. Bu usul Finlândiyada 1921 den ve İsveçte 1931 denberi tatbik edilmektedir¹.

Yeni mevzuatta başka bir noktaya da ehemmiyet verilmiştir: meselâ 1930 İtalya Kanununa göre suç faili para ve menfaat hırsı ile hareket etmiş olduğu takdirde hâkim, vereceği hürriyeti bağlayıcı cezaya yüksek bir para cezası ilâve edebilir (m. 24, f. 2). İsviçre Kanunu da böyle bir saikle hareket eden suç faileri hakkında para cezası tertip ederken hâkimin kanunda yazılı yukarı had ile bağlı olmadığını tasrih etmiştir.

İşte para kıymetinin düşüklüğü sebebiyle kanunlarımızda değişiklikler yapılırken, para cezasını müstelzim suçları işliyen ve malî durumları tehalûf edebilen şahıslar üzerinde bu cezanın tesirini hesaba katmağa imkân verecek hükümlerin sevk edilmesi, bu hususta hâkimlerin takdir salâhiyetlerinin genişletilmesi ve hiç olmazsa —nisbî para cezalarında olduğu gibi— *para ve menfaat hırsı ile hareket edenlere* verile-

¹) Tafsilât için bakınız: *Thyrén*, Considerations sur la réforme du Code pénal suédois (Revue International de droit pénal, 1924, s. 23 ve son.).

cek cezaların tertibinde hâkimin suç için kanunda gösterilen yukarı hadlerle bağılı olmadığı yolunda hükümler de konmuş olsaydı çok iyi olurdu.

Bu başlangıçtan sonra şimdi asıl mevzuumuza gelelim: sözü geçen 10/6/949 tarihli ve 5435 sayılı Kanunun para cezalarına ait hükümlerinin asıl gayesi bu cezaları arttırmak olmakla beraber, *bu vesile ile, Türk Ceza Kanununun 19, 24 ve 76 nci maddeleri yeni baştan tanzim edilmiş* ve para cezalarının aşağı ve yukarı hadlerini, bu cezaların tenfiz ve tahsili usulleri ile ictima haline ait mevcut sistemleri esasından değiştiren hükümler sevkolunmuştur. Kanundaki sırayı takip ederek ilk önce bu hükümleri gözden geçirelim:

I

Para cezalarının aşağı ve yukarı hadleri

A — Ağır para cezası.

Ağır para cezasından bahseden yeni 19 uncu maddenin birinci fıkrası şöyledir: «Ağır para cezası (10) liradan (25.000) liraya kadar tayin olunacak bir paranın Devlet Hazinesine ödenmesinden ibarettir. Nisbi para cezalarının yukarı haddi yoktur».

Önce kaydedelim ki madde bu suretle ikinci defa değiştirilmiş oluyor. 1926 daki ilk şeklinde ağır para cezasının aşağı haddi bir lira olarak gösterilmiş ve fakat —mehaz İtalya Kanunundan ayrılmak suretiyle— yukarı had tayin edilmemişti. 11/6/1936 tarihli ve 3038 sayılı Kanun, cezanın aşağı haddini yine bir lira olarak ipka etmiş, yukarı had olmak üzere beş bin lira tayin eylemiş, ve nisbi para cezalarında yukarı had olmadığını ayrıca tasrih etmeği lüzumlu saymıştır.

Görülüyor ki yeni madde aşağı haddi on, yukarı haddi de yirmi beş bin liraya çıkarmakta ve nisbi para cezalarının yukarı haddi olmadığı hakkındaki hükmü ipka eylemektedir.

Cezanın hadlerine ait arttırmaların mucip sebebi para kıymetinin düşüklüğü olduğunu yukarıda söylemiştik. Bu hususta izaha ihtiyaç gösteren bir cihet yoktur. Yalnız şu noktaya işaret edelim ki sözü geçen 5435 sayılı kanun para cezasına ait umumî hükümleri değiştirmekle iktifa etmemiş, ilerde ayrıca mevzuubahs edeceğimiz 2 nci maddesi ile, muayyen suçlar karşılığı para cezası koymuş olan bütün kanunları, meriyet tarihleri itibariyle, üç kategoriye ayırarak birinciye giren kanunlardaki para cezalarını on misline, ikincidekileri beş ve sonuncudakileri üç misline çıkarmıştır.

Ceza Kanununun 19 uncu maddesinin bundan evvelki tâdili ikinci kategoriye giren bir kanun ile yapılmış olduğuna göre, yukarı haddin beş misline iblâğı zamlara hâkim olan düşünce ile âhenktar ve kabul olunan ölçüye uygun ise de, on misline çıkarılan aşağı had hakkında aynı şeyi söyleyemeyiz. Eğer o da beş lira olmak üzere tesbit edilmiş bulursa idi bahsettiğimiz âhenk temin edilmiş olurdu.

Böyle olmakla beraber mesele fazla bir ehemmiyeti haiz değildir. Asıl üzerinde durulacak nokta, umumî bir hükmü havi olan 19 uncu maddede ağır para cezası için bir *yukarı had gösterilmesine lüzum olup olmadığıdır.*

Mesele münakaşa edilmiştir. Maddenin ilk şeklinde —mehaz 1889 İtalya Kanununun hilâfına olarak— yalnız aşağı had zikredilerek yukarı had gösterilmemiş, 1936 tadilâtında ise bu had 5 bin lira olarak tâyin edilmişti.

Son değişikliklere ait Hükûmet Tasarısında, maddenin ilk şekline rücu olunarak, sadece aşağı haddin tasrihi ile iktifa edilerek yukarı had gösterilmemiş, gerekçenin bu noktaya ait kısmında «Millî Korunma Kanununda bazı suçlar için on bin liraya kadar ve Türk Parasını Koruma Kanununun 3 üncü maddesinde yazılı suç için bin liradan iki yüz bin liraya kadar ağır para cezası konmuş olduğu ve bu hale ve icaba göre ağır para cezasının tarifini yaparken kanunun ceza tâyini usullerine ve diğer cezalı kanunlar hükmüne uymıyan bir kaide koymada isabet olamayacağı, onun için kanun maddesinin ilk şekline dönülerek Tasarıda ağır para cezasının yukarı haddinin gösterilmediği» beyan edilmiştir.

Tasarının Büyük Millet Meclisinde müzakeresi sırasında Adalet Komisyonu Hükûmetin bu görüşünü kabul etmemiştir. Komisyon, «para cezalarının miktarını tesbit hususunda yargıcı mutlak surette serbest bırakan sistemin cezaların kanuniliği prensipine aykırı olduğunu» kayıt ve «para cezalarının haddini kanun, miktarını yargıç tayin eder» esasına dayanmak lüzumunu beyan eyledikten sonra, ağır para cezasına ait umumî hükümde, yâni 19 uncu maddede gösterilen haddin bazı hususî kanunlarda üstüne çıkılmasının bir prensip ayrılığı ifade etmeyeceği, diğer taraftan «kanunlarımızda âzamî had açık bırakılarak «500 liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası verileceği» şeklinde konulmuş cezaların mevcut bulunması dolayısıyla, 19 uncu maddede ağır para cezalarına konulan umumî haddin bu gibi hallerde cezaların kanuniliği prensipinin teminine yaradığı, tarif maddesinde ağır para cezasının âzamî haddinin tesbit edilmiş olmasının, kanunlarda daha yüksek bir ağır para cezası tayin edilmemiş olan hallerde ağır para cezasından yargıcın ceza

miktarını takdir salâhiyetini sınırlayan bir azamî had mânasını ifade ettiği ilâve edilmiştir.

Komisyunun bu mülâhazaları yerindedir. Bütün diğer memleketlerin kanunlarında para cezasının yukarı haddi gösterilmiştir. Zaten bu cezanın umumî tarifini yapan ve yukarı had gösteren bu hüküm gerek Türk Ceza Kanununda ve gerek hususî kanunlarda bazı suçlar için sözü geçen yukarı haddi aşacak miktarda cezaların konulmasına mani değildir; başkaca sarahat bulunan hallerde umumî hükmün mevzuubahs olamayacağı tabiidir.

B — Hafif para cezası.

5435 sayılı kanun, para kıymetinin düşüklüğü hakkındaki aynı mucip sebepler dolayısıyla, Ceza Kanununun 24 üncü maddesini de değiştirmiş, bu cezanın aşağı haddi olan bir lirayı, üç liraya ve yukarı haddi olan iki yüz lirayı bin liraya çıkarmıştır.

Böylece aşağı had üç, yukarı had beş misline iblâğ edilmiş bulunmaktadır. Ağır para cezası ile diğer cezalarda yapılan arttırmalarla mukayese olunduğu takdirde burada da yükseltme nisbetlerinde âhenk olmadığı göze çarpmaktadır. Yine umumî bir hükmü ifade eden 24 üncü madde, kanunda başkaca sarahat olmayan hallerde tatbik edilecektir: bilfarz bir kabahat fiili için kanun «beş liradan aşağı olmamak üzere hafif para cezası» verileceğini tasrih etmiş ise, hâkim, bin liraya kadar hükmedebilecektir.

II

Para cezalarına ait hükümlerin infazı usulü

Ceza Kanununun yeni 19 uncu maddesi ile para cezalarına müteallik hükümlerin infazı ve bu cezanın tahsili hususunda çok mühim değişiklikler yapılmıştır.

A — Bunları izah etmezden evvel şimdiye kadar tatbik edilmiş olan usulleri anlatalım:

a) 1810 Fransız Ceza Kanunundan alınmış olan 1274 tarihli Ceza Kanununun 37 nci maddesinin ilk şeklinde: «Mücrim olan şahsa hem hapis ve hem de cezayı nakdî hükmolunup da *cezayı nakdîyi ademi iktidarı cihetiyle veremiyen* olur ise müddeti mahbusiyetinin nısfı ilâve ile müddeti mahbusiyeti temdit olunur ve yalnız cezayı nakdî hükmolunup da veremez ise, mücazâtı nakdîyenin miktarına göre 24 saatten üç aya kadar hapse konulur». Görülüyor ki mahkûmun para cezasını öde-

mekte aczi tahakkuk ettiği takdirde yine mahkemeye sevkedilecek ve vaziyetine göre müddeti değişmek üzere hakkında hapis cezası hükmedilecektir.

b) İkinci Meşrutiyeti müteakip 22 Mayıs 1327 kanunu ile bu madde değiştirilmiş ve para cezasına mahkûm olan kimse, kendisine ihbarname tebliği tarihinden itibaren iki ay zarfında parayı tediye etmez veya edemezse «bir gün hapis rubu lira ve rubu liranın küsuruna bedel olmak üzere cezayı nakdinin bilmuhakeme hapis cezasına tahvil olunacağı mahkûmun mahpus kaldığı beher gün için bir çeyrek lira tenzil olunduktan sonra mütebaki meblâğı tediye ederse cezayı nakdî makamına kaim olan hapis cezasını iskat edebileceği ve fakat hapis müddetinin bir seneyi geçmiyeceği» tasrih edilmiştir. Görülüyor ki maddede «tediye etmez veya edemezse» denilmek suretiyle hapis yalnız aczin tahakkuk etmesine talik edilmemiş, mücerret imtina' da bunun için kâfi sayılmıştır.

c) Yeni madde her ne kadar hapis ve bunun müddeti için başka esaslar koymuş ise de, mahkûmun para cezasını vermekten imtinaı veya aczi tahakkuk edince tekrar mahkemeye müracaatla hapis hakkında hüküm almak mecburiyetini ipka etmiş olduğu için 21 Haziran 1330 kanunu ile bir daha değiştirilen maddeye «cezayı nakdinin hapse tahvili için ayrıca hüküm itasına hacet olmayıp mahkeme cezayı nakdiye hükmettiği ilâmiyle mahkûmu aleyhin cezayı nakdiyi ademi ifası halinde işbu cezayı nakdinin hapse tahvili suretiyle tahsilini dahi tahtı hükme alacaktır» yolunda bir ibare ilâve edilmiş ve bu vesile ile ihbarnamenin tebliğinden itibaren ödeme için verilen *iki aylık müddet de on beş güne indirilmiştir.*

ç) Şimdiki kanunumuzun ağır para cezasından bahseden 19 uncu maddesi ilk şeklinin 2 nci fıkrasında ihbarnameden itibaren ödeme müddetini *yine iki aya çıkarmış* olduğu gibi bu müddet zarfında ödenmediği takdirde cezanın bir liraya bedel bir gün olmak üzere hapse tahvilini mahkûmun *parayı vermemesi aczinden mütevellit bulunduğu tahakkuk etmesine bağlı* kılmıştır ve bu bakımdan mehz İtalya Kanununun mukabil hükmünü aynen almıştır. Ancak madde, mehz kanunda bulunmayan 3 üncü fıkrasında para cezasının hapse tahvili kararı mahkeme ilâmında bulunmasa dahi «*tediyeden imtina veya tahsil ve istifasında imkânsızlık tahakkuku halinde*» hükmün müddeiumumilikçe hapsen infaz olunacağını beyan etmek suretiyle hapse tahvil keyfiyeti yalnız aczin tahakkuku haline muallâk ve münhasır olmayıp «*tediyeden imtina*» ha-

linde de bu muameleye tevessül olunmasını tecviz ederek müddeiumumiliği bu hususta tahyir etmiş ve binnetice evvelki fıkraya münakız bir hüküm sevkeylemiştir.

Maddenin son fıkrasında, mahkûmun kendi isteği ile hapis yerine Hükûmet veya belediyenin nafia işlerinde istihdam olunabileceği ve bu suretle iki günlük hizmetin bir günlük mahbusiyet yerine geçeceği tasrih edilerek dikkate değer bir yenilik yapılmıştır. Şimdiden kaydedelim ki bu son hüküm yeni 19 uncu maddeye de alınmıştır.

â) 11/6/936 tarihli ve 3038 sayılı kanun ile tādil edilen 19 uncu madde büsbütün başka bir usul koymuş ve *para cezasının tahsili keyfiyetini birinci plâna almıştır*. Buna göre, mahkûmiyet ilâmı müddeiumumilik tarafından mahallin en büyük mal memuruna verilir; parayı ödemesi için onun tarafından mahkûma gönderilecek ihbarnamenin tebliği tarihinden itibaren *on beş gün* içinde para ödenmediği takdirde, hapsen tazyik hükmü müstesna olmak üzere, Tahsili Emval Kanunundaki usule göre malına müracaat olunarak infaz edilir; mahkûmun haczi ve satılması kabil emvali bulunmaz ve bu suretle *aczi tahakkuk ederse* ilâm müddeiumumiliğe iade edilir; müddeiumumilikçe de bir gün hapis, bir lira sayılmak üzere ödenmemiş para cezası hapse çevrilir; para cezası yerine çektirilen hapis cezası üç seneyi geçemez.

İşte para cezasının infaz ve tahsiline ait evvelki hükümler bu kaydettiklerimizden ibarettir.

B — Şimdi yeni 19 uncu maddenin bu hususa müteallik olan ve bir çok yenilikleri ihtiva eden hükümlerini inceliyelim:

Hüküm ilâmının müddeiumumilik tarafından ilkönce mahallin en büyük malmemurluğuna gönderilmesi, onun tarafından mahkûma ihbarname tebliğ edilmesi ve 15 gün içinde para ödenmediği takdirde Tahsili Emval Kanunundaki usule göre malına müracaat olunması yolundaki sistemden vazgeçilmiştir.

Yeni maddeye göre, ilâmın kesinleşerek tevdi üzerine savcılıkça *bir ay içinde* para cezasını ödemesi için hükümlüye bir ödeme emri tebliğ edilir; muayyen müddet zarfında para cezasını ödemez ise savcının yazılı emri ile *hükümlü bir gün üç lira sayılmak üzere hapsedilir*; kesirler nazara alınmaz. Ancak üç liradan aşağı hükmolunan para cezaları bir gün hapse çevrilir.

Görülüyor ki bundan evvelki usulde para cezasının tahsili için önce mahkûmun mallarına müracaat olunmakta ve aczi tahakkuk ettiği takdirde hapsi cihetine gidilmekte iken, yeni madde bu hususta çok esaslı bir değişiklik yapmış ve ödeme emrinin tebliği tarihinden itibaren mu-

ayyem müddet içinde para cezasının ödenmemesi halinde mahkûmun mallarına müracaata ve *aczinin tahakkukuna hacet kalmaksızın* para cezasının hemen hapse çevrilmesini iltizam etmiştir.

Hükûmet gerekçesinin bu noktaya ait kısmında: «para cezalarına taallük eden ilâmların infazında 1936 senesindenberi takip edilen ve Devlet alacaklarının tahsiline dair olan usulün iyi ve müsbet neticeler vermediği ve pek çok ceza hükümlerinin vakit ve zamaniyle infaz olunmadığı ve bu suretle ceza tâyininden beklenen içtimâî faydaların elde edilemediği ve tekerrür hükümlerinin uygulanmadığı» beyan kılınmış olduğu gibi, Adalet Komisyonunun raporunda da, evvelki usulün «ekseriyetle kısa olan müruru zamanın tahakkukunu ve binnetice suçların cezasız kalmasını intaç ettiğinden ödenmiyen para cezasının hapse çevrilmesi için şart olan suçlunun aczinin tahakkuk etmesi keyfiyetinden sarfınazar edildiği» kayıt ve izah olunmuştur.

Bu, sistemi esasından tâdil eden ve üzerinde ehemmiyetle durulması gereken büyük ve çok şümüllü bir değişikliktir.

Önce söyliyelim ki, para cezalarının tahsili hususunda başka memleketlerde de çeşitli zorluklarla karşılaşmakta ve meselâ Fransada, istatistiklere nazaran, hükmedilenlerin ancak yüzde yirmi beşi tahsil edilebilmektedir. Bizde bu yolda bir istatistiğe tesadüf edemediğimiz için bir sene zarfında hükmedilmiş olan para cezalarının ne nisbette tahsil edildiğini tesbite imkân yoksa da, muhtelif âmillerin tesiri ile sözü geçen nisbetin hayli düşük olduğu tahmin edilebilir.

Böyle olmakla beraber, bizim evvelki mevzuatımızın çoğunda olduğu gibi, bütün memleketlerin kanunlarınca kabul edilen sistem, para cezasının ödenmemesi halinde önce mahkûmun mallarına müracaat suretiyle onun tahsiline çalışılması, bu mümkün olmadığı ve hükümlünün aczi tahakkuk eylediği takdirde cezanın hapse tahvili yoluna gidilmesi merkezindedir. En yeni ceza kanunları da bu sisteme sadık kalmışlardır. Bu cümleden olarak 1930 İtalya (m. 136), 1932 Lehistan (m. 43), 1937 İsviçre (m. 49) Ceza Kanunlarını zikredebiliriz.

Bu sistem para cezasının esas mahiyetini birinci plânda tutmaktadır; çünkü hükmedilen paranın ilk önce mahkûmun mallarından istifası çarelerine bakılmakta ve ancak bu hususta imkânsızlıkla karşılaşmış olduğu takdirde bizzarure ceza hapse çevrilmektedir.

Bu noktadan sistem Ceza Hukuku ve hususiyle suç ve ceza siyaseti bakımından da çok daha tercihe şayandır. Filhakika hürriyeti bağlayıcı kısa müddetli cezaların —bilhassa cezaevlerinin durumuna göre mahkûmlar üzerindeki makûs tesirleri dolayısıyla— mahzurları muhakkak olduğu için hafif suçların faillerine bu cezaları çektirmekten mümkün

olduğu kadar kaçınılması lüzumu anlaşılmış ve alınması gereken tedbirler arasında sözü geçen cezaların yerine para cezasının ikamesi de esaslı bir çare olarak ileri sürülmekte bulunmuştur.

Bu sebeple yeni 19 uncu maddemizde kabul edilmiş olan usule göre, gönderilecek ödeme emrinden sonra para cezasının muayyen müddet içinde ödenmemesi üzerine mahkûmun mallarına müracaat edilmeyerek cezanın hapse çevrilmesi, netice itibariyle, tamamiyle *aksi bir istikamette gidilerek, para cezasını müstelzim suçlarda da bu ceza yerine çok defa kısa müddetli hürriyeti bağlayıcı cezaları ikame etmek* demek olur.

Nitekim bu neticeyi Meclis Adalet Komisyonu da Raporunda gayet sarih olarak ifade etmiş bulunmaktadır. Filhakika Raporun 19 uncu maddeye ait 3 üncü bendinin c işaretli fıkrasında aynen: «müddeti içinde ödenmemiş para cezalarının suçlunun aciz halinde olmasına bakılmaksızın hapse tahvil edileceğine dair hüküm *para cezalarını binnetice hapis cezasına irca*» mahiyetinde olduğu beyan edilmiştir.

Fakat mesele yalnız bu kadarla kalmamaktadır. Kanaatimizce sözü geçen hüküm, para cezalarının tahsilini çok defa imkânsız hale sokacağı gibi, yine çok defa büyük gecikmelere de sebebiyet verecektir. Gerçekten savcılıkça tebliğ ettirilecek ödeme emri üzerine mahkûm muayyen müddet zarfında para cezasını ödemiyecek olursa —kendisine ait ve cezasının kolaylıkla tahsiline kifayet edecek, haczi kabil malları, maaşı vesaire bulunsa bile, kanun mahkûmun malına müracaat salâhiyetini vermemiş olduğu için— bunlara müracaat edilemeyecek ve ceza doğrudan doğruya hapse tahvil olunarak infazı cihetine gidilecektir.

Şu hale göre, para cezasını ödemeğe muktedir oldukları halde *mahkûmlardan bir kısmının hapsi tercih etmelerine imkân verilmiş* olacaktır. Her ne kadar bu nokta Meclis Adalet Komisyonunca da düşünülmüş ise de, buna ancak büyük para cezaları için çare bulunarak Raporun sözü geçen fıkrasında « ..... büyük para cezalarında suçluların hapsi tercih ederek para ödemekten kurtulmalarına yol açmamak için hapisten sonra ödenmemiş olarak kalan paranın tahsili için maddeye bir fıkra eklenmiştir» denilmiştir.

19 uncu maddeye eklenen fıkra da şudur: «Çektirilen hapis süresi para cezasını tamamiyle karşılamamış olursa geri kalan paranın tahsili için ilâm, Cumhuriyet Savcılığınca mahallin en büyük mal memuruna verilir ve malmemurluğunca, hapis ile tazyik hükmü ayırık olmak üzere Tahsili Emval Kanunundaki usule göre hükümlünün malına müracaat olunarak infaz edilir.»

İmdi, maddenin 3 üncü fıkrası uyarınca mahkûm, üç lira için bir gün hapsedileceğine ve 7 nci fıkrasında «para cezası yerine çektirilen

hapis cezası üç yılı geçemez» denildiğine göre, sözü geçen son fıkrada ancak üç sene hapis cezasının tekabül ettiği 3285 liradan fazla mahkûmiyetler hakkında —ki bunların sayısı çok mahduttur— tatbik kabiliyetini haizdir. Demek ki bu miktardan daha az para cezasına mahkûm olanların mallarına hiç bir vakit müracaat edilemeyecek ve böylece bunlar hapsi para cezasına tercih etmekte daima muhtar olacaklardır. *Bu netice*, Komisyonun sözü geçen Raporunda da tasrih edildiği veçhile, *para cezasını hapis cezasına ırcadan başka bir şey değildir.*

Bundan başka, fikrimizce sistem daha vahim sonuçlar da doğurabilir: gerçekten hem hürriyeti bağlayıcı bir cezayı, hem de para cezasını müstelzim bir çok suçlar vardır. Meselâ Ceza Kanununun 503 üncü maddesi dolandırıcılık cürmü için üç aydan üç seneye kadar hapis ve —yeni kanunla yapılan arttırmaya göre— iki yüz elli liradan aşağı olmamak üzere para cezası hükmolunacağını tasrih etmektedir.

Şu hale göre, şayet bir kimse dolandırıcılık cürmünden dolayı üç sene hapis ve üç bin lira para cezasına mahkûm olsa, hapis cezasının infazı için cezaevine gönderilecek olan mahkûm para cezası için tebliğ edilen ödeme emri üzerine parayı bir ay içinde ödemez ise malına müracaat edilemeyecektir. Savcı, para cezasını hapis cezasına tahvil edecek ise de, bu cezanın ancak üç senelik asıl hapis cezasının çektirilmesinden sonra infazına başlanacağına nazaran, hapse tahvilin bu müddet zarfında mahkûm üzerinde hiç bir tesiri olamayacak, bunun neticesi olarak da para cezasının tahsili keyfiyeti —o da eğer mahkûm hapsi tercih etmez ise— üç sene sonraya kalacaktır. Böyle bir mahkûmun kolaylıkla haczi ve satılması kabil olacak ve para cezasının istifasına yetecek malı bulursa dahi yeni 19 uncu maddemizin, sözü geçen hükümleri yüzünden para cezası tahsil edilemeyecektir.

Velhasıl, ne tarafından bakılsa yeni 19 uncu maddenin para cezalarına ait hükümlerin infazı hususunda koyduğu usul sakat ve gayeden uzaklaştırarak mahiyettedir.

Yukarıda da işaret ettiğimiz veçhile *para cezasının esas mahiyeti birinci plânda tutulmak* ve bunun önce mahkûmun mallarından istifası çaresine bakılarak imkânsızlık halinde hapse çevrilmesi cihetine gidilmek iktiza ederdi. Gerçi yapılan sistem değişikliğinin esbabı mucibesi olmak üzere gerek Hükûmetin gerekçesinde ve gerek Adalet Komisyonunun Raporunda zikredilen ve evvelki sistemde hükümlerin müruru zamana uğramakta olmasına matuf bulunan mülâhaza da çok dikkate değer mahiyettedir. Fakat tamamiyle tatbikata taallük eden bu durumun gereken çarelere başvurularak düzeltilmesini sağlamak ve yukarıda kaydedildiği veçhile çok daha büyük mahzurları doğuracağı şüphesiz

bulunan sistem değişikliğine gitmemek, ve hiç olmazsa 1274 kanununun 37 nci maddesinin yukarıda bahsettiğimiz son şeklinde ve şimdiki kanunumuzun 19 uncu maddesinin ilk şeklinde mevcut ve «*mahkûm para cezasını vermez veya veremez ise cezası hapse tahvil olunur*» mealindeki hüküm tekrar kabul olunarak salâhiyetli mercii bu mevzuda tahyir etmek, yâni ya malı bulunduğu takdirde ona müracaat veya hapse tahvil hususunda ona serbesti vermek muvafık olur idi.

Ehemmiyetle kayıt ve ilâve etmek lâzımdır ki, yeni maddemizde çok hayırlı bir hüküm de vardır; 5 inci fıkrada şöyle deniliyor: «bir aylık süre içinde para cezasının üçte birini ödeyen hükümlünün isteği üzerine geri kalan para cezasının birer aylık iki taksitte ödenmesine müsaade olunur. 2 nci taksit vaktinde ödenmezse üçüncü taksit müsaadesi hükümsüz kalır.»

İşte bu fıkra da gösteriyor ki, asıl gaye para cezasının tahsilidir. Bir çok memleketlerin kanunları ve bu cümleden olmak üzere İsveç ve İsviçre Kanunları para cezalarını taksitlere bağlamak suretiyle tediye kolaylık göstermektedirler.

Para cezasına karşı ileri sürülen itirazlardan biri de tahsilinde zorluk çekilmesidir. Bunun taksitlere bağlanabilmesi serdedilen itirazı kısmen olsun önliyecek bir tedbirdir.

Bahse nihayet verirken para cezasının esas mahiyetini mümkün olduğu kadar muhafazaya ve kat'i zaruret olmadıkça hapse çevrilmemesine çalışmış olan 1937 İsviçre Federal Ceza Kanununun 47 nci maddesini hülâsa edelim:

Maddeye göre, salâhiyetli merci hükümlüye, bir aydan üç aya kadar bir ödeme müddeti verir; bu merci tediyeyi taksitlere bağlayabilir; hükümlünün vaziyetine göre bunların miktar ve tarihlerini tayin eder; mahkûmun Devlet veya Komün hesabına çalışmak suretiyle de para cezasını ödemesine müsaade edebilir ve bu halde müddeti uzatabilir. Muayyen müddet içinde para ödenmediği veya çalışmak suretiyle kapatılmadığı takdirde merci, *eğer bir netice umuluyorsa*, hükümlü hakkında borç için takip usulünün tatbikini emreder. Para cezası ödenmediği takdirde hâkim, onu on frank için bir gün olmak ve üç ayı geçmemek üzere hapse çevirir. Şu kadar ki, *kendi kusuru olmaksızın*, sözü geçen para cezasını *ödemekten âciz olduğunu hükümlü isbat edecek olursa hâkim*, esas hükmünde veya sonradan vereceği bir karar ile *cezanın hapse tahvil edilemeyeceğini* tesbit edebilir.

III

Para cezalarını müstelzim suçların içtimalı

5435 sayılı kanun Ceza Kanununun 76 ncı maddesini de değiştirmiştir. Bu madde, 3038 sayılı kanun ile tâdil edilmiş ve içtima halinde ağır ve hafif para cezalarının cürümlerde 7500 ve kabahatlerde 300 lirayı geçmemek üzere tamamıyla hükmolunacağı tasrih edilmek suretiyle birer had konmuştu. *Yeni madde bu hadleri kaldırmış ve para cezasını müstelzim suçların içtimalı halinde mutlak olarak cezaların cem'i sistemini kabul etmiştir.* Maddenin birinci ve 2 nci fıkraları şöyledir: «İşlenmiş olan her fiil için kanun ile belli olan ağır ve hafif para cezaları ayrı ayrı hükmolunur. Nisbî para cezaları da aynı hükme tâbidir.» Çok yerinde olan değişiklik bu mevzudaki yeni cereyanlara da tamamıyla uygundur.

IV

Para cezalarının arttırılması

Dünya harplerinin doğurduğu iktisadî buhranlar üzerine para kıymetinin tedricî olarak düşmesi bir çok kanunlarda yazılı para cezalarının tesirini bir hayli azaltmış ve hattâ bazılarını hiçe indirmiş olduğu için bunların muayyen nisbetlerde arttırılması zarurî görülmüştür.

Aynı sebeple ilk olarak Birinci Dünya harbini müteakip 17 Nisan 1338 tarihli ve 222 sayılı kanun ile muhtelif kanunlarda yazılı para cezaları beş misline çıkarılmıştı. O tarihten sonra da paranın değeri mütemadî surette düşmüş ve hususiyle İkinci Dünya Harbinden sonra bu düşüklük geniş ölçüde artmış olduğundan başka memleketlerde yapıldığı gibi bizde de para cezalarının tekrar ayarlanması lüzumu çoktan teayyün etmişti.

İşte hayli geç kalmış olmakla beraber 5435 sayılı kanun bu lüzum ve ihtiyacı karşılamaktadır.

Kanunun 2 nci maddesi, para cezasını ihtiva eden *kanunları* meriyete girdikleri tarih itibariyle üç kategoriye ayırmaktadır:

1 — Büyük Millet Meclisinin ilk kurulduğu tarihten önce yürürlüğe girmiş olan bütün kanun ve tüzükler.

Bunlarda yazılı olup da daha sonraki tarihlerde Büyük Millet Meclisince miktarlarına dokunulmamış olan para cezaları *on misline* çıkarılmıştır.

2 — Büyük Millet Meclisi tarafından kabul olunup da 31/12/1939 tarihine kadar yürürlüğe girmiş bulunan kanunlar.

Bu kanunlarda yazılı para cezaları *beş misline* çıkarılmıştır.

3 — 1/1/1940 tarihinden 31/12/1945 tarihine kadar yürürlüğe girmiş bulunan kanunlar.

Bu kanunlarda yazılı para cezaları *üç misline* çıkarılmıştır.

Demek oluyor ki, kanun 31/12/1945 tarihinden itibaren paranın istikrar bulduğunu kabul ederek ondan sonra yürürlüğe giren kanunlardaki cezaları arttırmamıştır.

Aynı 2 nci maddenin müteakip fıkraları şöyledir: «Para cezasının diğer bir ceza ile birlikte tertiplenmiş olması, yukardaki esaslar dairesinde cezanın arttırılmasına engel olmaz.

Yukardaki fıkralar uyarınca *arttırılarak hükmedilecek para cezası on liradan aşağı olamaz».*

İstisnalar — Madde şu para cezalarını arttırma ameliyesinin dışında bırakmıştır: (1) vergi ve resimlerin belli süreleri içinde ödenmemesinden dolayı tahsili lâzım gelen *vergi ve resim cezaları*; (2) *tazminat kabîlinden* olup mütezayit nisbete tâbi bulunan para cezaları.

Demek oluyor ki, 1926 tarihinde yürürlüğe girmiş olması dolayısıyla Türk Ceza Kanunu ikinci kategoriye dahil olduğundan bu kanunda yazılı bütün para cezaları, ağır olsun hafif olsun, her biri on liradan aşağı olmamak üzere beş misline iblâğ edilmiş bulunmaktadır. Aynı nisbette zam Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda yazılı para cezaları hakkında da carîdir. Meselâ dâvete icabet etmiyen şahit hakkında 20 liraya kadar para cezası verilebiliyordu. Şimdi bu ceza on liradan yüz liraya kadar olmak üzere tayin edilecektir.

Bu arttırmalar dolayısıyla hatıra gelmesi tabii olan bir sualî kanunun 3 üncü maddesi şöyle cevaplandırmaktadır: «Para cezalarındaki artış, suçun nevine ve görev ve yetki tâyinine ve kanun yollarına müracaata taallûk eden hükümlere dokunmaz.»

Şu hale göre; meselâ:

a) Ceza Kanununun mevkiî meriyete vaz'ına dair olan kanunun 20 nci maddesinde tasrih edildiği veçhile Ceza Kanununun meriyetinden evvel neşrolunan hususî kanunlarda müstakilen mevzu olup iki yüz lirayı geçmiyen cezayı nakdiyi müstelzim fiiller —para cezası bin liraya çıkarılmış olduğu halde— yine kabahat nevinden sayılacaktır.

b) Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 305 inci maddesine göre, 20 liraya kadar (yirmi lira dahil) hafif para cezasını havi hükümler

temyiz edilemez. Bu para cezaları yerine göre 100 (yüz lira dahil) veya 60 (altmış lira dahil) liraya çıkarılmış oldukları takdirde bunları havi hükümler temyiz olunamayacaktır.

Birinci kategoriye giren kanunlardaki cezalar on misline çıkarılmış olmasına nazaran, sözü geçen ve para cezalarını beş misline iblâğ etmiş olan 222 sayılı kanuna lüzum kalmamış olduğu için 4 üncü madde bu kanunun ilga edildiğini tasrih eylemiştir.

V

Evvelce işlenmiş olan suçlar hakkındaki hükümler

5435 sayılı kanunun birinci geçici maddesi çok dikkate değer iki hükmü ihtiva etmektedir.

1 — Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce işlenmiş olan suçlardan dolayı hükmedilmiş veya hükmedilecek olan para cezalarının hapis veya hafif hapse çevrilmesinde bir lira için bir gün hesap olunacağı tasrih edilmiştir.

Kanunların makabline şâmil olup olmaması mevzuuna taallûk eden bu hüküm çok dikkate şayandır. Para cezalarının üç, beş, on misline arttırılmış olması, kanunun yürürlüğe girmesinden evvel suç işlemiş bulunanların aleyhine bir değişiklik sayıldığı için bu arttırmaların geçmişe şâmil olmadığı zımnen anlaşılmakta ve bu keyfiyet esaslara tamamıyla uygun bulunmaktadır. Bu para cezalarının ödenmemesi üzerine hapse çevrilmeleri halinde ise mesele üzerinde biraz durulmağa değer bir mahiyet arz etmektedir. Filhakika yeni 19 uncu maddeye göre üç lira bir gün hapse muadil sayılmıştır; umumî surette ve bir lirayı bir gün hapse mukabil tutan evvelki hükme nisbetle bu, mahkûmun lehine bir hükümdür; bu itibarla makable şâmil olması lâzım gelir ise de kanun vazı bunu arzu etmemiş ve geçici maddeye sözü geçen hükmü koymak suretiyle evvelce işlenen suçlar hakkında tertip edilen para cezalarına tatbik edilecek hükümleri bir bütün saymıştır.

2 — *Ancak* geçici maddenin 2 nci fıkrasında *para cezalarının tahsil ve infazına ait diğer hususlarda yeni hükümlerin uygulanacağı tasrih edilmiş olduğuna nazaran, kanunun yürürlüğe girmesinden önce işlenmiş olan suçlardan dolayı hükmedilmiş veya edilecek para cezaları hakkında 19 uncu maddenin —hapse çevrilme nisbeti dışındaki— evvelce izah olunan hükümleri tatbik edilecektir.*

Ehemmiyetle kaydedelim ki, bu keyfiyetin *tatbikatta çok büyük zorluklara* ve hattâ sıkıntılara sebebiyet vermesi muhakkaktır. Kanunun yürürlüğe girmesinden önce işlenmiş suçlardan dolayı hükmedilen ve yeni 19 uncu maddeye göre muameleye tâbi olması iktiza eden para cezalarına müteallik olmak üzere malmemurluklarında binlerce dosya mevcut olsa gerektir. Bütün bunlar savcılıklara devredilmek ve savcılar tarafından sözü geçen madde hükümleri tatbik edilmek lâzım gelecektir. Ödenmemiş para cezalarının hapse çevrilmeleri dolayısıyla infaz için belki yüzlerce hükümlünün bulunup yakalanmalarına tevessül olunması, hususiyle büyük merkezlerde sayıları oldukça kabarık olacağına nazaran bunların cezaevlerine sevkolunarak hapsedilmeleri ilgili mercileri hayli uğraştıracak işlerdendir.

Bu itibarla bahsolunan geçici birinci maddenin 2 nci fıkrası, evvelce işlenmiş suçlardan dolayı, yalnız kanunun yürürlüğe girmesinden sonra hükme bağlanacak para cezaları ile evvelce hükme bağlanmış ise de tahsil için savcılar tarafından henüz malmemurluklarına verilmemiş olan para cezalarına hasredilseydi çok daha iyi olurdu. Bu sayede sözü geçen suçlardan dolayı hükmedilmiş ve tahsil için malmemurluklarına verilmiş olan para cezaları hariç kalarak tatbikatta meydana çıkacak çeşitli zorluklara mahal verilmemiş olurdu.

Tahir Taner